

**ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ СРБИЈЕ
„ДР МИЛАН ЈОВАНОВИЋ БАТУТ”**

**СМЕРНИЦЕ ЗА РАД ПОЛИВАЛЕНТНЕ ПАТРОНАЖНЕ
СЛУЖБЕ У УСЛОВИМА ЕПИДЕМИЈЕ ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ
COVID-19**

2020.

Издавач:

Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”

Главни и одговорни уредник:

Доц. др Верица Јовановић,

в. д. директора Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”

Аутор:

ВМС Зорка Зеба, дипломирани економиста – менаџер у здравству

Центар за промоцију здравља, ИЈЗ Србије

Лектура и коректура:

Др sc. Тамара Груден, спец. књиж. публицистике

Е-издање

САДРЖАЈ:

1.	ПОЛИВАЛЕНТНА ПАТРОНАЖНА СЛУЖБА ТОКОМ ЕПИДЕМИЈЕ COVID-19	1
1.1.	Законски документи значајни за рад поливалентне патронажне службе (организација, садржај и обим рада) током епидемије COVID-19	2
1.2.	Критеријуми за одређивање патронажне посете	4
1.3.	Упитник за процену ризика (патронажна посета током епидемије COVID-19)	6
1.4.	Видео позив уместо патронажне посете и здравственоваспитних активности	7
2.	РАД ПОЛИВАЛЕНТНЕ ПАТРОНАЖНЕ СЕСТРЕ У ПОРОДИЦИ ТОКОМ ЕПИДЕМИЈЕ COVID-19	9
2.1.	Популациона група: ТРУДНИЦЕ	9
2.2.	Популациона група: БАБИЊАРЕ И НОВОРОЂЕНЧАД	10
2.3.	Популациона група: ОДОЈЧАД, МАЛА И ПРЕДШКОЛСКА ДЕЦА	13
2.4.	Популациона група: ОДРАСЛО СТАНОВНИШТВО (19 и више година и 65 и више година)	14
3.	ПРИЛОЗИ	16
	Прилог 1. Табела бр. 1. Садржај и обим услуга поливалентне патронажне службе у кућним условима, дому здравља и локалној заједници током епидемије COVID-19	16
	Прилог 2. Табела бр. 2. Садржај и обим мера превенције и раног откривања болести у области здравствене заштите које се спроводе изван здравствене установе	19
	Прилог 3. Обука поливалентних патронажних сестара за коришћење личне заштитне опреме и припрема поливалентних патронажних сестара за терен	20

1. ПОЛИВАЛЕНТНА ПАТРОНАЖНА СЛУЖБА ТОКОМ ЕПИДЕМИЈЕ COVID-19

Поливалентна патронажна служба (у даљем тексту: ППС) је превентивна служба примарне здравствене заштите која своје услуге реализује у породици (кроз патронажне посете), у дому здравља и локалној заједници (активности кроз здравственоспитне програме, кампање и акције за здравље појединца, породице и/или неке друге друштвене групе и заједнице; кроз сарадњу и партнерство ППС у локалној заједници са другим секторима ради остварења свеобухватне бриге о појединцу и породици и/или некој другој друштвеној групи, посебно о најосетљивијим и маргинализованим групама).

У неповољној епидемиолошкој ситуацији епидемије COVID-19, улога и значај ППС у здравственом систему и друштву уопште не губи на значају, односно не мења се. Напротив, још је значајнија. Поред превентивне улоге, рано откривање болести и брига за старе и немоћне је приоритет у раду поливалентне патронажне сестре, као и подршка појединцу, породици и/или другој друштвеној групи и заједници да се суоче са изазовима у време епидемије COVID-19. У овом периоду посебно долази до изражаја знање, ставови и понашање, као и практичне вештине поливалентне патронажне сестре везане за бригу о корисницима и бригу о себи (мере превенције и лична заштитна опрема). Заштита и очување менталног здравља могу да буду нарушени изненадним и изазовним ситуацијама, измењеним околностима рада здравственог система, па тиме и породично функционисање у условима неретко ограничене подршке путем редовне превентивне здравствене заштите. ППС је спона између корисника и здравствене организације, као и осталих институција, удружења грађана, клубова, волонтера и значајних представника у локалној заједници. Функција поливалентне патронажне сестре је пружање услуга корисницима у задовољавању здравствених и социјалних потреба.

Ради лакшег прегледа, у прилогу су приказане две табеле из Правилника које су модификоване и прилагођене. У табели број 1 приказан је садржај и обим услуга које поливалентна патронажна сестра реализује кроз патронажне посете и здравственоспитне активности према Правилнику о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2020. годину (у даљем тексту: Правилник), Стручно-методолошком упутству за спровођење Уредбе о Националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине (у даљем тексту: СМУ), Правилнику о номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите („Сл. гласник

РС”, бр. 70/2019 и 42/2020), (у даљем тексту Номенклатури), као и упутствима везаним за COVID-19 (на пример: Упутство за негу и исхрану новорођенчета мајки које имају сумњиву или потврђену инфекцију COVID-19 у болничкој или кућној изолацији и осталим упутствима) која су објављена на сајту Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”. У табели број 2 приказан је садржај здравственоваспитног рада у локалној заједници за децу предшколског и школског узраста.

Поливалентне патронажне сестре у свакодневном раду треба да се придржавају мера које су прописане и да користе личну заштитну опрему која је препоручена. Поливалентне патронажне сестре треба да имају довољно знања о епидемији COVID-19 и да по потреби корисницима и/или члановима њихових породица дају одговоре на питања из области свог делокруга рада и стручних компетенција медицинских сестара (здравствена нега), а не медицине (дијагностике, третмана и лечења). Како би имале јединствен извор информација о COVID-19, поливалентне патронажне сестре треба да прате сајт Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут” где се редовно ажурирају препоруке за здравствене раднике и становништво.

1.1. Законски документи значајни за рад поливалентне патронажне службе (организација, садржај и обим рада) током епидемије COVID-19:

1. Правилник о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2020. годину: 13/2020-89, 87/2020-33, <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2020/13/9/reg>
2. Стручно-методолошко упутство за спровођење Уредбе о Националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине, Институт за мајку и дете, Републичка стручна комисија за здравствену заштиту жена, деце и омладине Министарство здравља Републике Србије, <http://www.batut.org.rs/download/uputstva/Strucno-metodolosko%20uputstvo%20za%20vodjenje%20medicinske%20dokumentacije%20i%20evidencije%20i%20izvestavanje%20u%20programu%20za%20podrsku%20dojenju.pdf>
3. Правилник о номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите („Сл. гласник РС”, бр. 70/2019 и 42/2020), <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-o-nomenklaturi-zdravstvenih-usluga-na-primarnom-nivou-zdravstvene-zastite.html>
4. Процена изложености при пружању здравствене неге и заштите и процена ризика за инфекцију здравствених радника и сарадника, Републичка стручна комисија за надзор

- над болничким инфекцијама Министарства здравља Републике Србије,
<http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/Tabela%20rizika%20zdravstveni%20radnici.pdf>
5. Упутство за рационалну употребу личне заштитне опреме у здравственим установама у зависности од активности које се изводе, Министарство здравља Републике Србије, Републичка стручна комисија за надзор над болничким инфекцијама, Београд,
<http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/LZO.pdf>
  6. Упутство за негу и исхрану новорођенчета мајки које имају сумњиву или потврђену инфекцију COVID-19 у болничкој или кућној изолацији, Републичка стручна комисија за подршку дојењу, породичну и развојну негу новорођенчета Министарства здравља Републике Србије,
<http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/Uputstvo%20za%20negu%20i%20ishranu%20novorodjencadi%20COVID%20pozitivnih%20majki.pdf>
  7. Препоруке за здравствене раднике, Републичка стручна комисија за надзор над болничким инфекцијама Министарства здравља Србије,
<http://www.batut.org.rs/index.php?content=2042>
  8. Упутство о мерама превенције и сузбијања ширења новог корона вируса (SARS-CoV-2) у здравственим установама,
<http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/MerePrevencijeUZdravstvenimUstanovama.pdf>
  9. Упутство о мерама превенције и сузбијања ширења новог корона вируса (SARS-CoV-2) у здравственим установама – ново допуњено издање,
<http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/MereprevencijeSARS-CoV-2zdravstvenim%20ustanovama-dopunjeno.pdf>
  10. Начини преноса вируса изазивача COVID-19: препоруке за превенцију и контролу инфекције, <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2042>
  11. Процена изложености при пружању здравствене неге и заштите и процена ризика за инфекцију здравствених радника и сарадника,
<http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/Tabela%20rizika%20zdravstveni%20radnici.pdf>
  12. Лична заштитна опрема – заштита здравствених радника и сарадника од инфекције изазване вирусом SARS-CoV-2, <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2042>
  13. Лична заштитна опрема – презентација,
http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/LZO%20za%20COVID-19_RSK%20za_BI_15.3.2020.pdf
  14. Поступци у здравственим установама са аспекта водоснабдевања, санитације, хигијене и управљање отпадом код вирусне инфекције COVID-19,

- <http://www.batut.org.rs/download/aktuelno/PostupciVodosnabdevanjeSanitacijaHigijena.pdf>
15. Упутство за негу и исхрану новорођенчета мајки које имају сумњиву или потврђену инфекцију COVID-19 у болничкој или кућној изолацији (ажурирано 11.9.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2042>
  16. Препоруке у оквиру ублажавања мера (ажурирано 11.9.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2070>
  17. Постери: Како да се заштитите (ажурирано 17.7.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2047>
  18. Видео клипови: Како да се заштитите (ажурирано 1.7.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2090>
  19. Како да сачувамо здравље у условима епидемије (ажурирано 13.4.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2058>
  20. Опште и личне мере заштите од ширења вируса у стамбеном простору (ажурирано 13.4.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2053>
  21. Препоруке за поступање у домаћинствима у којима бораве оболели са благом клиничком сликом (ажурирано 13.4.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2052>
  22. Како обавити хигијену руку средством на бази алкохола (ажурирано 13.4.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2050>
  23. Како прати руке сапуном и водом (ажурирано: 13.4.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2051>
  24. Хигијена руку – Упитник за самопроцену, [http://www.batut.org.rs/download/uputstva/2019/Prilog%201%20\(samoprocena%20ruke%20-%20srpski\).pdf](http://www.batut.org.rs/download/uputstva/2019/Prilog%201%20(samoprocena%20ruke%20-%20srpski).pdf)
  25. Препоруке за општу популацију и осетљиве групе становништва (ажурирано 13.4.2020. године), <http://www.batut.org.rs/index.php?content=2058>

1.2. Критеријуми за одређивање патронажне посете

На основу пет критеријума поливалентна патронажна сестра утврђује да ли ће се патронажна посета реализовати, одложити или ће путем видео позива уместо патронажне посете да контактира корисника у породици. Видео позивом поливалентна патронажна сестра може да размени информације и добије потребне податке о кориснику. Такође, може да даје савете и пружи подршку кориснику и члановима његове породице.

Поливалентна патронажна сестра у патронажној посети користи личну заштитну опрему: једнократни мантил/скафандер, маска, рукавице, визир, наочаре, капа, каљаче (слика 1 и 2).

Патронажна посета новорођенчету и бабињари реализује се по Правилнику без обзира да ли су корисници или чланови породице позитивни или суспектни на COVID-19 (на основу симптома или контакта). Уколико постоји препорука да се смање контакти, поливалентна патронажна сестра реализује три патронажне посете у континуитету, а остале две посете путем видео позива уколико постоје услови. Ако постоји потреба за додатни број патронажних посета на основу процене поливалентне патронажне сестре или налога лекара може да се бабињара контактира путем видео позива (уколико постоје услови од стране корисника и поливалентне патронажне сестре). Веома је важан контакт са бабињаром у континуитету, посебно у првим данима после порођаја.

Патронажна посета породици реализује се по Правилнику. Одлаже се патронажна посета породици у којој су корисник или чланови породице позитивни или суспектни на COVID-19. Уколико патронажна посета не може да се одложи, треба да се реализује уз коришћење личне заштитне опреме или се корисник контактира видео позивом (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови од стране корисника и поливалентне патронажне сестре. Пре утврђивања стања и одлучивања о реализацији патронажне посете, поливалентна патронажна сестра мора да провери постојање ризика за реализацију патронажне посете:

1. Корисник и/или чланови породице имају повишену телесну температуру (изнад 37 степени).
2. Корисник и/или чланови породице имају неки други симптом респираторне инфекције (кашаљ, краткоћу даха, отежано дисање).
3. Корисник и/или чланови породице имају губитак чула мириса и укуса, болове у мишићима, умор, главобољу, дијареју и др.
4. Корисник и/или чланови породице су у последњих 14 дана били у контакту са неким ко је оболео од COVID-19 или има позитиван налаз теста на инфекцију узроковану SARS-CoV-2.
5. Корисник и/или чланови породице су у последњих 14 дана били у земљи са повећаном трансмисијом вируса.

На основу упитника за процену ризика, поливалентна патронажна сестра путем телефона брзо и ефикасно може да добије потребне информације да ли су корисници или чланови породице суспектни на COVID-19. На основу добијених података и испуњених критеријума, патронажна посета се реализује, одлаже или се корисник контактира путем видео позива (ако постоје услови од стране корисника и поливалентне патронажне сестре).

Циљ упитника за процену ризика од COVID-19 за реализацију патронажне посете је брза идентификација корисника и чланова њихових породица који су суспектни на COVID-19.

1.3. Упитник за процену ризика (патронажна посета током епидемије COVID-19)

1. Да ли имате повишену температуру (изнад 37 степени)?
а) ДА б) НЕ
2. Да ли неко од чланова породице има повишену температуру (изнад 37 степени)?
а) ДА б) НЕ
3. Да ли имате неки други симптом инфекције дисајних путева (кашаљ, краткоћу даха и отежано дисање)?
а) ДА б) НЕ
4. Да ли неко од чланова породице има неки други симптом инфекције дисајних путева (кашаљ, краткоћу даха и отежано дисање)?
а) ДА б) НЕ
5. Да ли имате губитак чула мириса (некада може бити пристна само промена чула мириса) и/или укуса, болове у мишићима, умор, главобољу, дијареју и др?
а) ДА б) НЕ
6. Да ли неко од чланова породице има губитак чула мириса (некада може бити присутна само промена чула мириса) и/или укуса, болове у мишићима, умор, главобољу, дијареју и др?
а) ДА б) НЕ
7. Да ли сте у последњих 14 дана били у контакту са неким ко је оболео од COVID-19 или има позитиван налаз теста на инфекцију узроковану SARS-CoV-2?
а) ДА б) НЕ
8. Да ли сте у последњих 14 дана били у контакту са неким ко је оболео од COVID-19 или има позитиван налаз теста на инфекцију узроковану SARS-CoV-2?
а) ДА б) НЕ
9. Да ли сте у последњих 14 дана били у земљи са повећаном трансмисијом вируса COVID-19?
а) ДА б) НЕ
10. Да ли је неко од чланова породице у последњих 14 дана био у земљи са повећаном трансмисијом вируса COVID-19?
а) ДА б) НЕ

1.4. Видео позив уместо патронажне посете и здравственоваспитних активности

Видео позив уместо патронажне посете примењив је у неповољној епидемиолошкој ситуацији, када је по препоруци потребно смањити директне контакте и када се не могу одложити патронажне посете породици у којој су корисник или чланови породице позитивни или суспектни на COVID-19 (на основу симптома или контакта). До сада се уместо патронажне посете и здравствене едукације није користио метод рада саветовање на даљину путем видео позива. Видео позив је ефикасан у случају када корисници одбију патронажну посету због страха од преноса инфекције или неког другог разлога. У том случају поливалентна патронажна сестра може да предложи могућност видео позива (уколико постоје услови од стране корисника и поливалентне патронажне сестре).

Видео позив може да се користи и за реализацију здравственоваспитних активности због тренутне епидемиолошке ситуације (ограничен број учесника, физичка дистанца, неадекватан простор за реализацију активности и слично). Овај метод рада се већ успешно примењује у неким домовима здравља. Уместо групног здравственоваспитног рада са трудницама, школском децом и одраслима може да се користи једна од платформи у реализацији планираних активности за већи број учесника. Поливалентна патронажна сестра може да се прикључи на неку од платформи инсталирајући апликацију за бесплатни видео позив (*Zoom, Skype, Microsoft Teams, Moodle* платформа учење на даљину и слично, <http://represent.rs/5-odlicnih-aplikacija-za-besplatne-video-pozive-klik-do-uspesnog-sastanka/>).

При одлучивању да ли ће се патронажна посета реализовати, одложити или у изузетним случајевима заменити видео позивом, треба узети у обзир следеће:

а) Поливалентна патронажна сестра треба да је опремљена личном заштитном опремом (мантил, маска, визир или наочаре, рукавице, капа, каљаче), а у случају када су корисници или чланови породице позитивни или суспектни на COVID-19, патронажна посета се не може реализовати уколико нема адекватне личне заштитне опреме. Патронажна посета може да се замени видео позивом (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико патронажна сестра нема адекватну личну заштитну опрему за неодложну патронажну посету новорођенчету и бабињари или породици у случају да су позитивни или суспектни на COVID-19, ако је потребан додатни број патронажних посета или ако корисник одбија патронажну посету (страх од инфекције или неки други разлог).

б) Треба узети у обзир да ли корисник жели видео позив и да ли постоји услов за реализацију видео позива од стране поливалентне патронажне сестре и корисника у породици. Уколико

не постоји услов, патронажна посета бабињари и новорођенчету се реализује по Правилнику (пет посета), а по процени и више. Патронажна посета породици у којој су корисник или чланови породице позитивни или суспектни на COVID-19 (на основу симптома или контакта), а посете су неодложне, реализују се уз коришћење личне заштитне опреме (једнократни мантил/скафандер, рукавице, маска, визир, наочаре, капа, каљаче).

2. РАД ПОЛИВАЛЕНТНЕ ПАТРОНАЖНЕ СЕСТРЕ У ПОРОДИЦИ ТОКОМ ЕПИДЕМИЈЕ COVID-19

Слика 1. и Слика 2. Лична заштитна опрема поливалентне патронажне сестре у патронажној посети током епидемије COVID-19 (мантил за једнократну употребу, маска, визир, капа, рукавице, каљаче)

2.1. Популациона група: ТРУДНИЦЕ

Рад поливалентне патронажне сестре у породици

Патронажна посета трудници и трудници под ризиком. Поступци према Правилнику (1), Стручно-методолошком упутству за спровођење Уредбе о Националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине, Институт за мајку и дете, Републичка стручна комисија за здравствену заштиту жена, деце и омладине Министарство здравља Републике Србије (2) и Правилнику о номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите („Сл. гласник РС”, бр. 70/2019 и 42/2020), (3). Патронажна посета трудници може да се реализује са више од једне посете на основу процене поливалентне патронажне сестре или налога лекара. При томе је важно да се поливалентна патронажна сестра придржава превентивних мера и да користи личну заштитну опрему. Ако су трудница или неко од чланова породице позитивни или суспектни на COVID-19, патронажна посета се одлаже за 14 дана, а уколико је патронажна посета неодложна реализује се путем видео позива уколико постоје услови за видео позив од стране поливалентне патронажне сестре и корисника.

Искуство из праксе ППС неколико домова здравља показало је да је лако успоставити контакт са трудницама путем телефона, односно да се реализује видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка), с обзиром на то да поред осталих садржаја услуге поливалентна патронажна сестра има конкретна упутства о динамици посета, списак потребне опреме за породилиште и негу у првим данима код куће.

Рад поливалентне патронажне сестре у дому здравља и у заједници

Реализација програмског здравственоваспитног рада, на пример: „Школа за труднице са психофизичком припремом за порођај”, „Школа за родитељство”, Програм подршке раном развоју „Мала школа раног развоја” (седам интерактивних сусрета намењених паровима који чекају бебу и родитељима деце узраста од рођења до пет година) – видео састанак (на пример: платформе за комуникацију на линији, *Zoom*, *Skype* и слично), а у локалној заједници могу да се не реализују здравственоваспитне активности у складу са епидемиолошким препорукама и мерама превенције COVID-19 водећи рачуна о броју учесника, физичкој дистанци, коришћењу маске.

2.2. Популациона група: БАБИЊАРЕ И НОВОРОЂЕНЧАД

Рад поливалентне патронажне сестре у породици

Патронажна посета бабињари и новорођенчету. Поступци према Правилнику (1), Стручно-методолошком упутству за спровођење Уредбе о Националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине, Институт за мајку и дете, Републичка стручна комисија за здравствену заштиту жена, деце и омладине Министарство здравља Републике Србије (2) и Правилнику о номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите („Сл. гласник РС”, бр. 70/2019 и 42/2020), (3). Патронажне посете у време епидемије COVID-19, без обзира не епидемиолошку ситуацију у породици, треба да се реализују са најмање три патронажне посете новорођенчету и бабињари. Приликом патронажне посете важно је да се поливалентна патронажна сестра придржава превентивних мера и користи личну заштитну опрему у циљу сопствене заштите и заштите корисника. Преостале посете, до обавезних пет патронажних посета или више (по процени патронажне сестре или налога лекара), могу да се реализују видео позивом уколико постоје услови од стране патронажне сестре и породице. Значајно је да поливалентна патронажна сестра буде у свакодневном контакту (путем телефона или видео позива) са бабињаром док год постоји потреба за саветима, подршком или утврђивањем вештина које су потребне за бригу о здрављу, развоју детета и исхрани новорођенчета и мајке. У овом периоду битно је оснажити родитеље и пружити им подршку.

У патронажној посети бабињари веома је значајно да патронажна сестра оснажи мајку да доји своје дете, јер је природна исхрана – дојење најбољи избор за свако дете. Бројне предности дојења и исхране мајчиним млеком значајно превазилазе потенцијалне ризике од преношења и оболевања повезаних са COVID-19. Препоруке зависе од симптома и клиничке слике мајки које су суспектне или позитивне на COVID-19. Природна исхрана новорођенчета – дојење је битан сегмент патронажне посете (циљ је повећање знања мајке и владање вештином дојења и измлазања млека).

Дојење/исхрана мајчиним млеком у кућним условима

Бабињара – мајка дојиља која је суспектна или инфицирана треба да настави са дојењем свог новорођенчета (због значаја међусобне интеракције мајке и детета од самог рођења детета) ако се обоје осећају добро, не треба их одвајати ни када је једно позитивно, а друго није.

У случају да се мајка или новорођенче не осећају добро и да директно дојење не може да се обави, онда се примењују мере које су у даљем тексту наведене. У тим ситуацијама мајка мора да се придржава основних епидемиолошких мера заштите – физичка дистанца, ношење маске и хигијена руку, као и личне хигијене која се односи на негу дојки (измлазање и прање млаком водом) и неге лохија (тоалета гениталија).

Доказано је да дојење/исхрана мајчиним млеком смањује морталитет новорођенчади, одојчади и деце и доживотно утиче на имунитет. У епидемијама и свим природним катастрофама то је најважнији природни ресурс за исхрану новорођенчади и одојчади. Бројне предности дојења и исхране мајчиним млеком значајно превазилазе потенцијалне ризике од преношења и оболевања повезаних са COVID-19. Препоруке зависе од симптома и клиничке слике мајки са суспектном или потврђеном инфекцијом.

По отпусту из породилишта бабињара и новорођенче долазе кући и деле заједнички простор у дому. Одлуку о томе на који начин ће хранити дете доноси породица. Улога патронажне сестре је да их упозна са предностима мајчиног млека и својим поступцима подржи дојење. Приликом патронажне посете, потребно је да бабињара и чланови породице имају заштитну маску преко уста и носа.

Републичка стручна комисија за подршку дојењу, породичну и развојну негу новорођенчета Министарства здравља Републике Србије израдила је Упутство за негу и исхрану

новорођенчета мајки које имају сумњиву или потврђену инфекцију COVID-19 у болничкој или кућној изолацији (5) које треба да се примењује у пракси.

Препорука је да суспектна или COVID-19 позитивна мајка са лакшом клиничком сликом настави негу и дојење новорођенчета, уз придржавање следећих хигијенских мера:

- Просторија се проветрава на свака два сата, у трајању од 10 минута.
- Редовно се чисте и дезинфикују површине које мајка додирује.
- Мајка ставља чисту маску преко носа и уста током неге и подоја новорођенчета. Маска се мења на свака два сата и чим постане влажна. Приликом скидања маске не треба додиривати део који је био уз лице. Употребљена маска се баца и не сме поново да се користи. Након стављања маске обавезно је прање руку.
- Руке прати водом и сапуном у трајању од 20 секунди пре сваког контакта са новорођенчетом.
- Није потребно прати груди пре и после подоја. Довољно је одржавати хигијену тела редовним туширањем и честим променама спаваћице. Ако су приликом кашља груди биле изложене секретима, обавезно их опрати сапуном и водом.
- Ако је инфицирана мајка без респираторне симптоматологије, а новорођенче је у истој соби, потребно је да дечји креветац удаљи два метра од свог кревета и постави параван.
- Ако мајка кашље или кија, пожељно је да не буде у истој соби са новорођенчетом. Неговател детета, при уласку у собу код породиље, треба да има заштитну маску.
- Инфицирана мајка треба да кашље или кија у папирну марамицу коју ће одмах бацити у канту са затвореним поклопцем. Након тога обавезно је прање руку водом и сапуном у трајању од 20 секунди.

Ако се мајка не осећа довољно добро да доји (малаксала, блаже респираторне тегобе, температура до 38,5 степени) треба јој помоћи да се измлаза, како би се новорођенче хранило њеним млеком. Када се клиничко стање поправи, може да настави са дојењем.

- Измлазање такође захтева од мајке придржавање одређених хигијенских мера. Чиста маска се ставља преко носа и уста.
- Руке пере водом и сапуном у трајању од 20 секунди пре сваког измлазања.
- Измлазање опраном и стерилисаном пумпицом има предност у односу на ручно измлазање, јер је мања могућност контаминације млека.

Рад поливалентне патронажне сестре у дому здравља и локалној заједници
Здравственоваспитни рад са популационом групом бабињара у периоду шест недеља после порођаја и новорођенчади у периоду првих 28 дана живота се не реализује у дому здравља и локалној заједници.

2.3. Популациона група: ОДОЈЧАД, МАЛА И ПРЕДШКОЛСКА ДЕЦА

Рад поливалентне патронажне сестре у породици

Патронажна посета одојчету, малом и предшколском детету. Поступци према Правилнику (1), Стручно-методолошком упутству за спровођење Уредбе о Националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине, Институт за мајку и дете, Републичка стручна комисија за здравствену заштиту жена, деце и омладине Министарство здравља Републике Србије (2) и Правилнику о номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите („Сл. гласник РС”, бр. 70/2019 и 42/2020), (3).

Поливалентна патронажна сестра реализује патронажне посете према плану, налогу лекара и пријави или дојави из локалне заједнице. Важно је да се у патронажној посети поливалентна патронажна сестра придржава превентивних мера и користи личну заштитну опрему у циљу сопствене заштите и заштите корисника. Уколико је неко од чланова породице позитиван или суспектан на COVID-19, патронажна посета се одлаже. Уколико породица одбија патронажну посету, може да се уместо патронажне посете реализује видео позив (информације и подаци, савети, подршка) уколико постоје услови од стране корисника и поливалентне патронажне сестре.

Рад поливалентне патронажне сестре у дому здравља и у заједници

Здравственоваспитни рад у дому здравља (здравственоваспитни програми усмерени на ову популациону групу за родитеље, као на пример: „Дојење је најбољи избор”, „Школа родитељства”, „Рани развој деце”, „Школа немлечне исхране”, „Вакцинације у дечијем узрасту”, „Одвицавање од пелена” итд. У локалној заједници могу да се реализују активности из кампања: „16. октобар - Светски дан хране” и „Октобар – месец правилне исхране”, „Међународни дан физичке активности”, „Светски дан кретања”, „20. новембар – Међународни дан детета” итд. по Календару здравља).

Значајно је да у локалној заједници поливалентна патронажна сестра има контакт са вртићима и школама у континуитету и да по потреби организује (или по позиву учествује)

здравственоваспитне и промотивне активности (за децу, васпитаче, наставнике и родитеље). Препоручује се тема „Како сачувати здравље у време епидемије COVID-19” са кратким филмом о прању руку и ношењу маске.

Као метод здравственоваспитног рада препоручује се организациони састанак са представницима предшколске установе и школе, организовани приказ изложбе (за децу и родитеље) и групни здравственоваспитни рад (предавање са коришћењем кратког филма о правилном прању руку и правилном ношењу маске), рад у малој групи са дискусијом и креативне радионице са препорученим бројем учесника и прописаном физичком дистанцом. У предшколским установама у сваком објекту ради медицинска сестра на превентиви, па је веома значајна размена информација (епидемиолошка ситуација у вртићу и придржавање упутстава и препоручених превентивних мера). Уколико је потребно, поливалентна патронажна сестра може да организује састанак са запосленима у вртићу ради договора о заједничким активностима (приказ изложбе за родитеље, саветовање путем вибера...). Ове активности могу да се реализују у складу са препорукама у периоду епидемије COVID-19 (број учесника, физичка дистанца, маске).

2.4. Популациона група: ОДРАСЛО СТАНОВНИШТВО (19 и више година и 65 и више година)

Рад поливалентне патронажне сестре у породици

Поливалентна патронажна посета одраслом становништву (19 и више година и 65 и више година). Поступци према Правилнику (1) и Правилнику о номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите („Сл. гласник РС”, бр. 70/2019 и 42/2020) (3). Патронажне посете се реализују по плану, налогу лекара и пријави/дојави из локалне заједнице. При томе је важно да поливалентна патронажна сестра има личну заштитну опрему и да се придржава превентивних мера. Уколико је неко од чланова породице позитиван или суспектан на COVID-19, патронажна посета се одлаже за 14 дана. Уколико породица одбија патронажну посету, може да се уместо патронажне посете реализује видео позив (информације и подаци, саветовање и подршка) уколико постоје услови од стране корисника и поливалентне патронажне сестре.

Рад ППС у дому здравља и у локалној заједници

Према могућности и условима дома здравља могу да се организују здравственоваспитни програми као на пример: „Промоција репродуктивног здравља младих”, „Планирање

породице и контрацепција”, „Здравље и здрави стилови живота”, „Здравље и физичка активност”, „Здравље и правилна исхрана”, „Превенција кардиоваскуларних и цереброваскуларних болести”, „Превенција и рано откривање малигних болести”, „Превенција и рано откривање шећерне болести”, „Квалитет живота старијих и старих особа”, „Сачувајмо ментално здравље у свим условима”, „Како сачувати здравље у време епидемије COVID-19”... Здравственоваспитне и промотивне активности могу да се реализују радом у групи – предавања, креативне радионице, организованим приказом изложби или путем видео позива ако за то постоје захтеви и услови.

3. ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Табела бр. 1. Садржај и обим услуга поливалентне патронажне службе у кућним условима, дому здравља и локалној заједници током епидемије COVID-19

Прилог 2. Табела бр. 2. Садржај и обим мера превенције и раног откривања болести у области здравствене заштите које се спроводе изван здравствене установе

Прилог 3. Обука поливалентних патронажних сестара за коришћење личне заштитне опреме и припрема поливалентних патронажних сестара за терен

Прилог 1.

Табела 1. Садржај и обим услуга поливалентне патронажне службе у кућним условима, дому здравља и локалној заједници током епидемије COVID-19. Прилагођена табела на основу табеле из Правилника (1)

Популациона група	Врста услуге	Садржај услуге	Обим услуге према Правилнику	Обим услуге у време епидемије COVID-19	Обим услуге када је корисник или члан породице позитиван или суспектан на COVID-19	Здравственоваспитни рад у ДЗ и заједници (видео позив ако постоје услови)
Труднице (други и трећи триместар)	Посета патронажне сестре породици	Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите и СМУ	Једанпут, а код високоризичних трудноћа према налогу гинеколога	Једанпут, а код високоризичних трудноћа према налогу гинеколога Ако трудница одбија патронажну посету (због страха од инфекције или неког другог разлога) поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	Патронажна посета се одлаже Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	Здравственоваспитни програми: „Школа за труднице са психофизичком припремом за порођај”, „Школа за родитељство”, Програм подршке раном развоју „Мала школа раног развоја”
Новорођенче (први месец)	Посета патронажне сестре новорођенчету и бабињари	Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите и СМУ	Најмање пет пута код све деце, а код деце са ризиком по налогу педијатра за више посета	Најмање три пута код све деце, а код деце са ризиком по налогу педијатра за више посета Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) ако постоје услови	Најмање три пута код све деце, а код деце са ризиком по налогу педијатра за више посета Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	

Одојче (од другог месеца до краја прве године)	Посета патронажне сестре породици	Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите и СМУ	Два пута код све деце, а четири пута код деце са сметњама у развоју	Два пута код све деце, а четири пута код деце са сметњама у развоју Ако корисник одбија патронажну посету (због страха од инфекције или неког другог разлога) поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	Патронажна посета се одлаже Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	Програм „Дојење је најбољи избор” Програм „Школа немлечне исхране” Програм „Школа родитељства” Програм „Развој у раном детињству”
Друга година живота Мало дете (1–3 год.)	Посета патронажне сестре породици	Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите и СМУ	Једанпут	Једанпут Ако корисник одбија патронажну посету (због страха од инфекције или због другог разлога) може да се предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) ако постоје услови	Патронажна посета се одлаже Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) ако постоје услови	Програм „Вакцинације у дечијем узрасту”, Програм „Одвикавање од пелена”, Програм „Школа родитељства” Програм „Развој у раном детињству”
Четврта година живота Дете предшколског узраста (од 4. године до краја 6. год.)	Посета патронажне сестре породици	Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите и СМУ	Једанпут	Једанпут Ако корисник одбија патронажну посету (због страха од инфекције или због другог разлога) може да се предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) ако постоје услови	Патронажна посета се одлаже Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	„Превенција респираторних инфекција”, „Правилна исхрана у дечијем узрасту” „Школа родитељства” (за родитеље деце предшколског узраста) „Развој у раном детињству”

Одрасло становништво (19 и више година)	Посета патронажне сестре породици	Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите	Једанпут годишње	Једанпут годишње Ако корисник одбија патронажну посету (због страха од инфекције или због другог разлога) може да се предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	Патронажна посета се одлаже Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	Програми: „Здравље и здрави стилови живота”, „Здравље и физичка активност”, „Здравље и правилна исхрана”, „Превенција кардиоваскуларних и цереброваскуларних болести”, „Превенција и рано откривање малигних болести”, „Превенција и рано откривање шећерне болести”, „Сачувајмо ментално здравље у свим условима”, „Промоција репродуктивног здравља младих”
Одрасло становништво (65 и више година)	Посета патронажне сестре породици	Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите	Једанпут годишње	Једанпут годишње Поступак према Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите Ако корисник одбија патронажну посету (због страха од инфекције или због другог разлога) може да се предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	Патронажна посета се одлаже Поливалентна патронажна сестра може да предложи видео позив (информације и подаци, саветовање, подршка) уколико постоје услови	„Квалитет живота старијих и старих особа”, „Здравље и здрави стилови живота код особа 65+”, „Здравље и физичка активност код особа 65+”, „Здравље и правилна исхрана код особа 65+”, „Превенција кардиоваскуларних и цереброваскуларних болести”, „Превенција и рано откривање малигних болести”, „Превенција и рано откривање шећерне болести”, „Сачувајмо ментално здравље у свим условима”...

Прилог 2.

Табела 2. Садржај и обим мера превенције и раног откривања болести у области здравствене заштите које се спроводе изван здравствене установе у ППС. Прилагођена табела на основу табеле из Правилника (1) – додат садржај и деца предшколског узраста

ПОПУЛАЦИОНА ГРУПА	ВРСТА	САДРЖАЈ	ОБИМ
Деца предшколског узраста	Рад у малој групи Организациони састанак Радионица Предавање Организовани приказ изложбе	Како сачувати здравље Како сачувати здравље у време епидемије COVID-19 Здравље и правилна исхрана Здравље и физичка активност Лична и општа хигијена Код доктора, систематски преглед Превенција и рано откривање заразних болести Вакцинације у дечијем узрасту Превенција болести прљавих руку	По Календару здравља, једанпут у току године за сваку тему
Деца од првог до четвртог разреда основне школе	Рад у великој групи Рад у малој групи Организациони састанак Радионица Предавање Организовани приказ изложбе	Превенција заразних болести – хигијенске навике Како сачувати здравље Како сачувати здравље у време епидемије COVID-19 Значај хигијене за здравље деце Правилна исхрана у дечијем узрасту Значај физичке активности за здравље Безбедност у саобраћају Систематски преглед код лекара и вакцинације	По Календару здравља, једанпут у школској години за сваку тему
Деца од петог до осмог разреда основне школе	Рад у великој групи Организациони састанак Рад у малој групи Радионица Предавање Организовани приказ изложбе	Превенција болести зависности (дрога, пушење, алкохолизам, коцкање, зависност од интернета); борба против насиља; Како сачувати здравље Како сачувати здравље у време епидемије COVID-19 Здравље и здрави стилови живота Правилна исхрана Физичка активност Репродуктивно здравље младих Значај здравствене службе и вакцинације	По Календару здравља, једанпут у школској години за сваку тему
Деца од првог до четвртог разреда средње школе	Рад у великој групи Организациони састанак Рад у малој групи Радионица Предавање Организовани приказ изложбе	Превенција болести зависности (дрога, пушење, алкохолизам, коцкање, зависност од интернета); борба против насиља; превенција гојазности; превенција кардиоваскуларних болести; сексуално преносиве болести. Како сачувати здравље Како сачувати здравље у време епидемије COVID-19 Здравље и здрави стилови живота Правилна исхрана Физичка активност Репродуктивно здравље адолесцената Значај здравствене службе и вакцинације	По Календару здравља, једанпут у школској години по теми

Прилог 3. Обука поливалентних патронажних сестара за коришћење личне заштитне опреме и припрема поливалентних патронажних сестара за терен

Слика 1. Обука поливалентних патронажних сестара за коришћење личне заштитне опреме

Слика 2. Припрема поливалентних патронажних сестара за терен